

UNIVERZITET U BEOGRADU

Slobodan Jaramaz
Dejan Micković

Unutrašnja balistika

MAŠINSKI FAKULTET
Beograd, 2011.

UNIVERZITET U BEOGRADU

Slobodan Jaramaz
Dejan Micković

**UNUTRAŠNJA
BALISTIKA**

MAŠINSKI FAKULTET
Beograd, 2011.

Prof. dr Slobodan Jaramaz, Mašinski fakultet, Beograd
Prof. dr Dejan Micković, Mašinski fakultet, Beograd

UNUTRAŠNJA BALISTIKA

II izdanje

Recenzenti:

Prof. dr Miroljub Adžić

Prof. dr Đorđe Blagojević

Izdavač:

MAŠINSKI FAKULTET

ul. Kraljice Marije 16, 11020 Beograd

tel: 011 3370 760

faks: 011 3370 364

Za izdavača:

Prof. dr Milorad Milovančević, dekan

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Aleksandar Obradović

*Odobreno za štampu odlukom Dekana Mašinskog fakulteta
u Beogradu, br. 185/11 od 10.11.2011.*

Tiraž:

150 primeraka

Štampa:

PLANETA PRINT

Ruzveltova 10, Beograd

tel/faks: 011 3088 129

ISBN 978-86-7083-739-3

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Unutrašnja balistika je jedna od osnovnih naučnih disciplina čije izučavanje omogućava uspešno projektovanje sistema naoružanja i njihovih elemenata. Unutrašnja balistika se bavi proučavanjem pojava i procesa koji se odigravaju u cevi oruđa pri opaljenju pogonskog punjenja projektila.

Udžbenik je namenjen studentima master i osnovnih akademskih studija na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu usmerenja za sisteme naoružanja. Pored toga, knjiga može korisno da posluži studentima doktorskih studija na Mašinskom fakultetu, kao i svima onima koji se bave unutrašnjom balistikom kao osnovnom delatnošću.

U Beogradu, oktobra 2011.

Autori

SADRŽAJ

1. UNUTRAŠNJA BALISTIKA	1
1.1 UVOD U UNUTRAŠNJU BALISTIKU	1
1.2 PROCES OPALJENJA	2
1.3 OSNOVNI UNUTRAŠNJE BALISTIČKI SISTEMI I NJIHOVI ELEMENTI	3
1.4 OSNOVNE OSOBENOSTI PROCESA OPALJENJA	5
2. BARUT	8
2.1 OSNOVNI ZAHTEVI I SASTAV	8
2.2 BARUTNO PUNJENJE	10
2.3 POGONSKO-KONSTRUKCIONI MATERIJALI	14
2.4 FIZIČKO-HEMIJSKE KARAKTERISTIKE BARUTA	15
2.5 BALISTIČKE KARAKTERISTIKE BARUTA	18
2.6 SAGOREVANJE BARUTA	20
2.6.1 Osnovne faze procesa sagorevanja	20
2.6.2 Sagorevanje malodimnih baruta po paralelnim slojevima	20
2.6.3 Mehanizam sagorevanja baruta	21
2.6.4 Zakon brzine sagorevanja.....	23
2.6.5 Brzina formiranja gasova	24
2.6.6 Veza između geometrije baruta i obrazovanja gasova	27
2.6.7 Veza između pritiska i uslova punjenja pri sagorevanju baruta u stalnoj zapremini.....	37
2.6.8 Eksperimentalno određivanje karakteristika u manometarskoj bombi	40
3. OSNOVNI PROCESI I ZAVISNOSTI PRI OPALJENJU	43
3.1 UVODNA RAZMATRANJA	43
3.2 BILANS ENERGIJE PRI OPALJENJU I OSNOVNA JEDNAČINA UNUTRAŠNJE BALISTIKE	45
3.3 OSNOVNE ENERGETSKE KARAKTERISTIKE OPALJENJA	50
3.4 SEKUNDARNI RADOVI BARUTNIH GASOVA PRI OPALJENJU	54
3.5 ODNOS PRITISKA NA DNO KANALA CEVI I NA DNO PROJEKTILA	62

4. OSNOVNI ZADACI UNUTRAŠNJE BALISTIKE	64
4.1 OSNOVNI ZADACI	64
4.2 METODE REŠAVANJA OSNOVNOG ZADATKA UNUTRAŠNJE BALISTIKE	65
4.3 REŠENJE OSNOVNOG ZADATKA UNUTRAŠNJE BALISTIKE	66
4.3.1 Postavka zadatka, sistem jednačina, osnovne pretpostavke	66
4.3.2 Metod Drozdova	68
4.3.3 Proračun temperature barutnih gasova	77
4.3.4 Proračun vremena kretanja projektila u cevi oruđa	78
4.4 TABLIČNI METOD REŠAVANJA OSNOVNOG ZADATKA UNUTRAŠNJE BALISTIKE	81
5. BALISTIČKO PROJEKTOVANJE	87
5.1 ZADATAK BALISTIČKOG PROJEKTOVANJA CEVI	87
5.2 BALISTIČKE KARAKTERISTIKE ORUĐA	88
5.3 OPŠTE ZAVISNOSTI KONSTRUKTIVNIH KARAKTERISTIKA KANALA CEVI OD USLOVA PUNJENJA PRI ZADATOJ POČETNOJ BRZINI PROJEKTILA I MAKSIMALNOM PRITISKU BARUTNIH GASOVA	92
5.4 DIREKTIVNI DIJAGRAM I NJEGOVA ANALIZA	95
5.4.1 Primena direktivnog dijagrama	98
6. REŠENJE ZADATAKA UNUTRAŠNJE BALISTIKE ZA KOMBINOVANA PUNJENJA	102
6.1 ANALITIČKO REŠENJE	103
7. UNUTRAŠNJA BALISTIKA BESTRZAJNIH ORUĐA	111
7.1 VRSTE BESTRZAJNIH ORUĐA	112
7.2 USLOVI URAVNOTEŽENJA SISTEMA	113
7.3 OSOBENOSTI UNUTRAŠNJE BALISTIKE BESTRZAJNIH ORUĐA	117
7.3.1 Formiranje sistema jednačina	117
7.3.2 Rešenje osnovnog zadatka unutrašnje balistike za bestrzajna oruđa	120

8. UNUTRAŠNJA BALISTIKA MINOBACAČA	124
8.1 OSOBENOSTI OPALJENJA IZ MINOBACAČA	124
8.2 ANALITIČKO REŠENJE OSNOVNOG ZADATKA ZA MINOBACAČE	125
9. POPRAVNE FORMULE UNUTRAŠNJE BALISTIKE	132
9.1 UVOĐENJE POPRAVKI PRI GAĐANJU	132
9.2 POPRAVNE FORMULE IKOPZ	132
9.3 POPRAVNE FORMULE I TABLICE SLUHOCKOG	133
9.4 POPRAVNE FORMULE I TABLICE ERMOLAEVA	134
10. UNUTRAŠNJE BALISTIČKA ISPITIVANJA	136
10.1 CILJ, KLASIFIKACIJA I MERNE VELIČINE	136
10.2 PRIPREMA UNUTRAŠNJE BALISTIČKIH ISPITIVANJA ...	137
10.2.1 Barut i barutna punjenja	137
10.2.2 Projektili i upaljači	138
10.2.3 Čaure, pomoćni elementi metka i kompletiranje metaka ...	138
10.2.4 Balistička oruđa i minobacači	139
10.3 MERENJE PRITISKA	140
10.3.1 Krešerni sistemi	140
10.3.2 Piezoelektrični davači	146
10.3.3 Merenje nadpritisaka	154
10.4 MERENJE BRZINE PROJEKTILA NA USTIMA CEVI ORUĐA	157
10.5 MERENJE IMPULSA TRZANJA SISTEMA	170
11. EKSPERIMENTALNO-ISTRAŽIVAČKE METODE U UNUTRAŠNJOJ BALISTICI	172
11.1 NOVE METODE MERENJA PRITISKA	172
11.2 MERENJE BRZINE PROJEKTILA U CEVI	176
11.3 ULTRABRZA SNIMANJA	182
11.3.1 Kamere za ultrabrza snimanja	182
11.3.2 Metode ultrabrze kino-fotografije	184
11.4 RADIOGRAFIJA	187
11.4.1 Impulsna radiografija	188
11.4.2 Kino-radiografija	191

12. POJAVE NA USTIMA CEVI ORUĐA	193
12.1 UVODNA RAZMATRANJA	193
12.2 PRITISAK NA DNO PROJEKTILA	195
12.3 NADPRITISAK OKO ORUĐA	197
12.4 BLJESAK NA USTIMA CEVI ORUĐA	200
13. EROZIJA CEVI ORUĐA	205
13.1 UVODNA RAZMATRANJA	205
13.2 FENOMENOLOGIJA EROZIJE CEVI ORUĐA	205
13.3 ANALITIČKO PREDVIĐANJE ŽIVOTA CEVI ORUĐA	207
13.4 LABORATORIJSKE METODE ZA PROUČAVANJE EROZIJE CEVI ORUĐA.....	214
14. POGON PROJEKTILA POMOĆU TEČNIH GORIVA	219
14.1 KONCEPCIJE POGONA POMOĆU TEČNIH GORIVA	219
14.2 TEČNA GORIVA	222
LITERATURA	223